

## Yeni Yüzyıl, Yeni Güvenlik Ortamı ve İstihbaratın Sınırları

**Dr. Mustafa Altınpınar**

Beylikdüzü Kaymakamı

[altinpinarm@hotmail.com](mailto:altinpinarm@hotmail.com)

ORCID:0009-0002-3255-7818

### Özet

Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte değişen güvenlik ortamı güvenliğe dair bütün uygulamaları sorgulanır hale getirdi. Bugünlerde istihbarat haber manşetlerinden hiç uzak kalmıyor. Çevresini kuşatan gizlilikten ötürü, anlaşılması zor görülen bir konu, daha önce hiç olmadığı kadar bariz bir şekilde hayatımızın merkezinde yer alıyor. Dünyada ve Türkiye'de yaşanan son olaylar istihbaratın önemini, zayıf noktalarını ve risklerini ortaya koyuyor. Bu makalede güvenlik istihbaratı konusuna farklı bir bakış açısı kazandırmayı amaçladık.

11 Eylül 2001'de ABD'de Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz Gökdelenleri ve Pentagon'a yapılan sürpriz saldırılardan sonra, 15 Temmuz 2016'da Türkiye'ye yönelik darbe girişimi ve son dönemde Hamas ve İsrail arasındaki çatışmalar, istihbaratın başarısızlığa mahkûm olduğu izlenimini yarattı. Bu büyüklükte başarısızlıklar meydana geliyorsa, istihbaratın gücünün sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiğini yeniden gözden geçirmek gerektiği değerlendirilmektedir.

**Anahtar Kelimeler:** İstihbarat, güvenlik, sürpriz terör saldırısı, güvenlik istihbaratı.

### **New Century, New Security Environment and Limits of Intelligence**

#### **Abstract**

Since the end of the Cold War the new security agenda marginalized the practices regarding security field. These days, intelligence is never far from the news headlines. A subject elusive in view of the secrecy surrounding it is more obviously central to our lives than any time previously. Recent events around the World and Turkey demonstrate the importance, vulnerabilities and risks associated with intelligence.

In this article we aim to provide a different perspective on to the subject of security intelligence.

After the surprise attacks on the Twin Towers of the World Trade Center and the Pentagon in the USA on September 11, 2001, the coup attempt against Türkiye on July 15, 2016 and the recent conflicts between Hamas and Israel created the impression that intelligence was doomed to failure. It is considered that if failures occur on such a large scale, it is necessary to review where the limitations of the intelligence force begin and end.

**Keywords:** Intelligence, security, surprise terror attacks, security intelligence.

## Giriş

11 Eylül 2001 saldırılarından beri istihbarat örgütlerinin, hedeflerin sürpriz içeren stratejik değişimlerini önceden tahmin edememeleri, devletleri bu stratejik sürprizler karşısında savunmasız bırakmaktadır. 15 Temmuz 2016 terör eylemleri, 1 Eylül 2023 günü İçişleri Bakanlığı'na yapılan saldırı ve son olarak 7 Ekim 2023 günü başlayan Hamas-İsrail savaşı akla gelen ilk örneklerdir. Bu örnekler şüphesiz çoğaltılabilir.

Bu makale, istihbaratın sınırlarını tartışmak üzere yazılmıştır. Bunu yaparak güvenlik sistemimizdeki bir açığı tartışmaya açmak ve böylelikle Yeni Yüzyılda ülke güvenliğine katkı sunmak amaçlanmaktadır. İstihbarat döngüsü, istihbari hataların sebeplerinin ve hataların ortadan kaldırılmasına yönelik reform çabalarının yeri ve tespiti açısından yararlı bir araçtır.

**Şekil 1:** İstihbarat Döngüsü



**Kaynak:** MİT 2023

Bütün istihbarat teşkilatlarının temel amacı sürpriz unsurunu ortadan kaldırmaktır. Nihai hedefse güvenlik üretmektir. Fakat “istihbarat her şeyi bilir” yaygın kanaati halkta ve politika yapıcılarda gerçekçi olmayan beklentiler yaratmaktadır. Bugünün dünyasında istihbarat teşkilatlarının uğraşmak zorunda olduğu yaygın risk ve tehditleri düşününce aşırı iyimser beklentiler, hayal kırıklıkları ve öfke daha anlaşılır olmaktadır. Bu durumun bariz göstergelerinden biri de 2005 yılında Economist dergisinde yer alan CIA ile ilgili değerlendirmedir. Bu değerlendirmede CIA ‘reformu edilmemiş, hesap vermeyen, nerdeyse kimseyi kovmayan, kendi yarattığı mite tapan, bazı başarılarına rağmen başarısızlıklarla dolu’ olarak tarif edilmektedir (Economist, 2005).

### **Yeni güvenlik ortamı**

Soğuk savaş sonrasında iletişim ve ulaşım teknolojilerindeki baş döndüren gelişmeler, ticaret ve finansal işlemlerin hızı ve mahiyeti, anlık iletişim ve giderek artan sınır aşan legal ve illegal akımlar coğrafyaya dayanan bütün pratikleri, sorgulanır hale getirdi. Devletlerin egemenlikleri büyük meydan okumalarla karşı karşıya kaldı. Küreselleşme yeni tehdit ve riskleri doğururken var olanların doğaları değişiyor. Bunlarla başa çıkmakta zorlanan devletlerin meşruiyetleri sorgulanır hale geliyor. Bundan en çok etkilen sektörlerin başında güvenlik alanı geliyor. Güvenlik alanındaki karar vericiler alışageldikleri araç ve yöntemlerle başa çıkamadıkları yeni tehdit ve riskler karşısında şaşkınlıklarını gizleyemiyorlar. Binlerce kilometre ötedeki gelişmeler “ulusal güvenliğe” tehdit olarak değerlendirilebiliyor. Sınır aşan, küresel tehditler coğrafyaya dayanan, devlet merkezli geleneksel güvenlik anlayışının içine zorlamayla da olsa oturtulmaya çalışılıyor. Bugün artık ülkeler açısından iç ve dış ayrımı geçerliliğini yitirdi.

Bu yeni güvenlik ortamının dinamikleri, nasıl adlandırılırsa adlandırılınsın; sert (hard), yumuşak (soft), küresel tehdit, karşı karşıya kaldığımız risk ve tehditleri de dönüştürüyor. Terör örgütleri ve organize suç örgütleri eğitimden kara para aklamaya, uyuşturucu ticaretinden silah teminine her türlü eylemleri gerçekleştirirken, teknolojinin bütün nimetlerinden faydalanıyorlar. Soğuk savaşın sona ermesiyle birlikte artan ve doğaları değişen risk ve tehditler artık görmezden gelinemez. Bu yeni dinamiklerin baskısıyla güvenlik

alanındaki devlet tekelinin dahi kırıldığına tanıklık ediyoruz. Özel güvenlik şirketleri, risk analizi yapan şirketler ve özel askeri şirketler (Blackwater, Wagner gibi) bir bakıma devletlerle rekabet eder hale geldi. Öyle ki Rus askeri özel şirketi Wagner'in Moskova'ya yürüyüşü güçlükle engellendi. Yeni güvenlik ortamının dinamikleri o kadar acımasız ki, geleneksel güvenlik anlayışı etrafında yapılan soğuk savaş kurumlarını ülke güvenliği açısından sorun haline getirdi. Bunu aşmak üzere yeni bürokrasiler yaratmaları, şubeler, daire başkanlıkları ya da genel müdürlükler kurmaları da yetmedi. Bu yeni koşullar hükümetlerin istihbarat kurumlarından beklentilerini de artırdı.

### **İstihbarat nedir?**

Bu makalenin amacı etraflı bir istihbarat tanımı yapmak değildir. Üzerinde ittifak edilen bir istihbarat tanımı olmadığından daha çok şemsiye bir kavram olarak ele alınmaktadır (Warner, 2002). Genellikle istihbarat denilince akla içinde örtülü faaliyetlerin de olduğu bir zincir ya da faaliyetler döngüsü gelir. Planlama, bilgi toplama, işleme, analiz ve dağıtım (Kent, 1966). Peki, gizlilik istihbaratın tanımı için gerekli midir? Warner (2002) gizlilik olmadan istihbarat olmayacağını iddia eder. Bir hedef, hakkında bilgi toplandığını fark ederse, süreç karşı tedbir nedeniyle akamete uğrar.

### **İstihbaratın Sınırları**

İstihbaratın her şeyi bilebileceğine ve muktedir olduğuna dair yaygın kanaatin temelinde; istihbaratın çalışma metotlarıyla ilgili sınırlı bilgi sahibi olmak vardır. İstihbarat servisleriyle ilgili aşırı olarak nitelendirilebilecek beklenti sahipleri bu kurumların kapasiteleri ile ilgili gerçeküstü savlar ileri sürmektedirler. Çoğu zaman güvenlik konuları ile ilgili çok sınırlı tecrübesi olan siyasetçi ve bürokratlar da istihbarat servislerinin yapabilecekleri ile ilgili olağanüstü beklentiye girebilmektedirler.

Hiçbir istihbarat servisinin elinde gerçeği ya da geleceği bütün çıplaklığıyla gösteren bir kristal küre bulunmaz. Ham bilginin işlenmesi sırasında ortaya çıkan potansiyel sorun ve çarpıklıklar istihbarat üretim sürecini raydan çıkarabilir. Bu sorunların bazıları yapısal yetersizlik, personelin kapasitesiyle ilgili sınırlar olabileceği gibi süreçle ilgili

yapısal sorunlar da olabilir. Bunlar istihbarat üretim sürecinin doğasında yer alan hedefleri tanıma ya da tanımlama ya da ideolojik nedenlerle işe odaklanmayı engelleyen koşullar olabileceği gibi iç bürokratik rekabet sonucunda da ortaya çıkabilir. Bu da genellikle gizlilik gerekçesiyle bilgi saklama şeklinde kendini gösterir. Bu arada istihbarat servislerinin doğal hedefleri olan devletler, terör örgütleri, çeşitli grup ve bireylerin kendilerini korumak için karşı tarafı yanıltmak dahil yürüttükleri faaliyetleri düşünürsek istihbarat operasyonlarını bozan bir nitelik kazanır. O halde bu aksaklıklar giderilebilir mi?

Bu hususta Betts şöyle söylüyor:

“Gelecekte benzeri hataların yaşanmaması adına sisteme ve süreçlere dair yenilik ve değişiklikler sadece küçük yararlar sağladı” (Betts, 1978).

Betts şöyle devam ediyor;

“İstihbarat başarısızlıklarının en çok bilinenleri arasında en hayati hataların pek azı ham bilgiyi toplayanlar ya da analiz edenler tarafından yapılır. Hatalar daha çok üretilen istihbaratı kullanan karar vericiler (politika yapıcılar, siyasetçiler) tarafından yapılır. Politik kararların verildiği yerler algılama kapasitesini sınırladığı gibi, idari iş yükü istihbari bilgi üzerinde derin düşünmeyi de kısıtlar. İstihbarat başarısızlıkları kurumsal olmaktan ziyade siyasi ve psikolojiktir” (Betts 1978).

Daha da çarpıcı olan ise;

“...en ciddi istihbarat başarısızlıklarını değerlendiren gözlemcilerin bu hatalardan analiz ve tartışma süreçlerini mükemmelleştirerek kaçınabileceğine dair imalarıdır. Bu bir yanılsamadır. Analitik sistem iyileştirilerek sadece küçük (marjinal) bir iyileştirme sağlanabilir, radikal bir ilerleme değil. Bu yanılsama çok tehlikelidir çünkü sistem reformları nedeniyle tehditlerin öngörülebileceğine dair aşırı bir özgüven yaratır” (Betts 1978).

### **Bilgi toplama ve analiz aşamasıyla ilgili başarısızlıklar**

Bu aşamada ortaya çıkan hataların pek çok nedeni olabilir. Bunlar çoğunlukla personelin bilgi donanım ve odaklanma seviyesi; hayal gücünün zayıf olması, iç bürokratik işleyiş ve rekabet; bilgi paylaşmama ve istihbaratın hedefi olan grup ve kişilerin pasif kalmaması ile ilgilidir. Bilgi kaynaklarının güvenilir olması analizin de sağlıklı yapılabilmesinin

ön koşuludur. Tersten değerlendirsek bilgi doğru değilse ya da değersizse buna dayalı olarak sağlıklı bir güvenlik politikasının oluşturulma ihtimali neredeyse yoktur. Örneğin personelin yabancı dille ilgili eksiklikleri basit çeviri hatalarına ya da yorumlama hatalarına neden olabilecektir. Ya da hedef bir başka devletse o devletle ilgili ilk elden sağlıklı bir anlayış geliştirememiş politikacılar kendi ideolojik bakış açılarını hedef devletin belirli faaliyet ve politikalarını açıklamak üzere kullanabilirler.

Analizi yürüten grup arasında hâkim olan görüşün o grubu oluşturan bireyleri ele geçirmesi de mümkündür. Böylelikle personel kendi çelişen düşüncelerini dile getirip eleştiri almaktan belki de grup tarafından reddedilmekten daha ötesi pozisyonunu kaybetmekten korkar. Eğer bu analizler baskı altında kısıtlı bir zaman aralığında yapılmak zorundaydı, baskın görüş karşısında farklı fikirlerin ortaya çıkması daha da zorlaşır (Gormly, 2004).

11 Eylül saldırılarını inceleyen komisyonun raporunda net olarak belirttiği gibi hayal gücünün zayıf olması da istihbarat başarısızlıklarının nedenlerinden biridir. Bu durum ABD'nin Suriye operasyonlarında açık bir şekilde görülmüştür. Başlangıçta açık kaynaklara yansıyan bilgi ve demeçlere göre kimse Esad'ın bu kadar uzun süre dayanabileceğini tahmin edememişti. Aynı şey 15 Temmuz terör eylemlerinde ve Hamas- İsrail savaşında da net olarak ortaya çıkmıştır. Hakim görüş karşısında pozisyon alma konusundaki gönülsüzlük, hakim görüşün güçlenmesine neden olmakta ve kurumsal istişare ve analiz yeteneğini köreltmektedir. Hakim görüşle bağdaşmayan analizlerin hükümetlerin ihtiyaçlarıyla uyumuna ihtimalini de göz ardı etmemek gerekir. Stack bu hususta şöyle söylüyor:

“İstihbarat bilgilerinin tersini savunmak için dışardan davet edilenler karar vericiler nezdinde sadece karmaşa yaratıyor. Politikacıların sade ve kısa analizlere ihtiyaçları var. Uzun analizlerde dahi politika yapıcılar olayların gelişimiyle ilgili en muhtemel yolu bilmeye ve değerlendirmeye ihtiyaç duyarlar. Sadece bu tip değerlendirme ve analizler stratejik seviyede politika yapıcılara hizmet edebilir”(Stack, 1998).

Şeytanın avukatlığını yapmak konusunda gönüllü ya da 'kötü' olmayı göze alabilecek biri bulunsa bile, analizlerine alıcı bulması kolay olmayabiliyor. 11 Eylül öncesinde bir Arap televizyon kanalının (Al-Jazeera) yayınlarında bazı uçuş ve hedeflerle ilgili mesajlar iletmişine

yönelik değerlendirmelerle ilgili ABD İç Güvenlik Bakanlığının (Homeland Security) başındaki isim olan Tom Ridge şöyle söylemişti:

“Acayip, benzersiz, geleneksel olmayan, görülmemiş...kendi adıma konuşmak gerekirse bunun güvenilir olup olmadığını merak ettiğimi kabul etmek zorundayım” (Younge and Dodd, 2005).

İstihbarat başarısızlıklarının bir diğer nedeni de yapısal olabileceği gibi yönetim anlayışından da kaynaklanabilir. Çok parçalı istihbarat yapılarında sıklıkla görülen iletişim sorunları rekabet duygusuyla beslenir. Esnek bir yönetim şekli ve birbiriyle çelişen hipotezlerin küçük düşürülme, yerinden olma kaygısı olmadan ifade edilebileceği bir iklim şüphesiz verimliliği artıracaktır.

Üretilen istihbaratın dağıtımında da sorunlar yaşanabilir. En basit şekliyle istihbarat, onu kullanacak kişilerin eline zamanında ulaşmalıdır. Ya da genel ve belirsiz ifadelerle sık bildirim ve yazışmalar duyarlılığı azalttığı gibi gelecekteki muhtemel bir terör saldırısına ilişkin rutin ikazlar duyarlılığı azaltır; çok genel ifadeler yorgunluk yaratır ve uygulayıcılarda rehavete neden olur. Nihayet somut tedbir alınamaması sonucunu doğurur. Bazen de hükümetler kendi politikalarına destek sağlamak amacıyla istihbarat bilgilerini abartarak kamuoyuna yayarlar. Bu durumda başarısızlık kurumsal değil siyasal olur.

Bunun yanında hedeflerin gizliliğe riayet etmeleri ve istihbarat servislerini yanlış yönlendirmek üzere bir takım faaliyetleri de göz önünde tutulmalıdır. Karşıdaki hedef bir devlet değil de terör örgütü olduğunda bu hususun önem derecesi daha da artar. Türkiye'nin kanlı terörle mücadele tarihi bunun örnekleriyle doludur. İçişleri Bakanlığı saldırısı bu kapsamda değerlendirilebilir. Keren Yarhi-Milo ve Tim Naftali'nin Atlantik dergisinde yer alan makalelerinde de bu duruma işaret edilirken sorunun büyük oranda istihbarat toplama aşamasına ilişkin olduğunu, insana dayalı istihbarat yapılmadığı ve Hamas'ın kullandığı teknikle, elektronik istihbarat aparatlarını yanılttığını söylemektedirler. İbrance yayı yapan Walla internet sitesi, Hamas'ın 7 Ekim 2023'te gerçekleştirdiği saldırı öncesinde 18 ay boyunca profesyonellikten uzak, amatörce icra edilen tatbikat videoları yayınlarak İsrail istihbaratını aldattığını yazdı.

Bütün bunlardan sonra şu sonuca varabiliriz: istihbarat servislerinin yanılması kaçınılmazdır. Analizlerinden ortaya çıkacak öngörüler ve bu öngörülerin esas teşkil edeceği politikalar yüzde yüz doğru olmayabilir.

Bir açıdan istihbarat işi meteorolojinin yaptığı hava tahminlerine benzetilebilir. Bir farkla; istihbarattan farklı olarak hava tahminleri sağlam bilimsel verilere dayanırlar. Buna rağmen yine de sıklıkla yanılırlar. Dolayısıyla istihbarat servislerinin kendilerinden beklenen değerlendirmeleri isabetle yapmaları, hedef devlet ya da terör örgütlerinin genel eğilimlerinin yanında bu eğilimden sapmaları da doğru tahmin etmeleri ve ayrıca bu sapmaların yaratacağı sonuçların etkilerini ölçme işi iyimserliğin de ötesinde bir nitelik arz eder. İstihbarat kurumlarına kaldırabileceklerinden fazla yük yüklenmektedir. Düşük olasılıklı ama yüksek etki içeren eylemleri zaman ve mekân belirterek doğru tahmin etmek/bilebilmek, bugünün güvenlik ortamını domine eden risk ve tehditleri düşününce mümkün görünmemektedir. Ülkemizdeki 15 Temmuz 2016 terör saldırıları, şehirlerimizin PKK bölücü terör örgütü tarafından işgal girişimi (hendek olayları), 1 Eylül 2023'teki İçişleri Bakanlığı'na yönelik saldırı ve Hamas'ın İsrail'e son saldırısı akla gelen ilk örneklerdir.

Yukardaki örneklerin ve fazlasının bir ortak noktasını iskalamamalıyız. Hiç birinde başarısızlık bilgi eksikliğinin bir sonucu değildi. Daha ziyade, eylemlerin bu şekilde büyük bir boyut kazanabileceklerine dair ihtimali kabul etmek istemeyen eğilim ya da zihniyetti. İstihbarat kurumları ve güvenlik mimarisi açısından bu olaylar mantıklı seçenekler değildi! Bu hususta Jack Davis:

“Analiz yapanın uzmanlık seviyesi ne olursa olsun, zihin yerleşik temel yargıları sorgulamak yerine onu onaylayacak bir şekilde hareket eder. Kavramsal anlamda bu gerçeği bilmek ön yargıyla hareket etme riskini ortadan kaldırmaz” der (Davis, 2003).

Devletlerin ya da devlet dışı aktörlerin (terör örgütleri vs.) kapasiteleriyle ilgili gerçeğe yakın bir değerlendirme yapılabilse de görülüyor ki niyetleri yanlış değerlendirilebiliyor.

Yukarıdaki örneklerin tamamında, istihbarat kurumlarının hedeflerindeki örgütlerin davranışlarındaki stratejik değişimleri anlayamadıklarını görüyoruz. Bu durum elbette hizmet verdikleri devletleri bu stratejik sürprizler karşısında savunmasız bırakmaktadır. Bir niyet okuyuculuğu olarak da değerlendirilebilecek bu durum aslında oldukça sorunlu bir alandır. Çünkü sadece hedef terör örgütlerinin karar mekanizmasına (çoğunlukla lider) yakın ve sağlıklı bilgi toplama zorluğunun yanında bu bilgilere dayanarak ne düşündüklerini de anlamaları gerekiyor.



Bu ve benzeri nedenlerle askeri tarihçi Keegan (2003) savaş zamanlarında istihbaratın sonuç alıcı katkısını sorgulamaktan çekinmemiştir. Aynı şekilde Knightley'in şu değerlendirmesi çok çarpıcıdır:

'Savaş zamanları dışında istihbarat servislerinin operasyonlarını sürdürme başarısı politikacılara sattıkları üç önermeye dayanır;

- İstihbaratın gizli dünyasında başarıyı başarısızlıktan ayırmak nerdeyse imkânsızdır. Zamanında yapılacak saldırı uyarısı muhtemel kurbanların hazırlanmasına neden olur. Bu da saldırganın fikrini değiştirmesine neden olur, böylelikle uyarı yanlış çıkmış olur.
- Başarısızlık istihbarat kurumunun getirdiği doğru bilgilerin yanlış analizinden kaynaklanabilir; "Biz uyarıyı ama hükümet önemsemedi".
- "Kurumun yeterli finansal kaynağı olsaydı bu durum yaşanmazdı" (Knightley, 1986).

Bu hususta bir zamanlar sorumluluk mevkiinde bulunan bir kişinin değerlendirmesi de çok çarpıcıdır; CIA'in Sovyet-karşı istihbarat biriminin başındaki Aldrich Ames:

"CIA ve diğer bazı Amerikan istihbarat servislerince yürütülen şekliyle casusluk işi, bazı kariyer peşindeki bürokratlar tarafından Amerikan politika yapıcılarını ve kamuyu yaptıkları işin gerekliliği ve değeri konusunda kandırmayı başarmış bir göz boyamadır. Binlerce ajan çalıştırmaya hiçbir zaman ihtiyacımız olmadı, özellikle dost ülkelere karşı. Bu yaygın casusluk ağımızın getirdiği bilgi genellikle önemsiz ve politika yapıcılarının ihtiyaçlarına cevap vermekten uzaktı. Dürüst olmak gerekirse bu casusluk savaşları gerçek güvenlik çıkarlarımıza bir katkısı olmayan bir göz boyama faaliyetidir" (Keegley and Wittkopf, 1996).

### **İstihbaratın siyasallaşması**

İstihbarat ve siyasal iktidarların yüz yüze geldiği alanlar genellikle bir çekişme direnç alanları olmuştur. M. Petersen (2003) siyasal iktidarların direnç noktalarını dört grupta toplar:

1. Siyasetçiler kendilerini özellikle politik analiz konusunda üst seviyede ehil görürler. Siyaseti iyi bildiklerini ve zaten bu nedenle buldukları pozisyonda olduklarını düşünürler. Siyasi değerlendirmeleri konusunda muazzam bir özgüvenleri vardır.

2. Siyasetçiler halkın içinden geldikleri için olayları halkın gözünden yorumlarlar, tarihi ya da eğilimleri önemsemezler. Siyaseti insanların pazarlık yaptığı, avantaj sağlamak için manevra yaptıkları ve hareket ettikleri bir alan olarak görürler. Siyasetçilerin nezdinde tarihi teamüller (gelenekler) ve yüksek politik, askeri ekonomik ve sosyal olaylar daha önemsizdir. Tarih kendileri gibi güçlü insanlar tarafından yapılır.
3. Siyasetçiler istihbarat analizlerine konu olan insanları zaten tanıyordur.
4. Siyasetçiler insan sarrafı olmuşlardır.

Dahası, siyasetçiler kendi dünya görüşleri, tecrübeleri ve geçmişleri doğrultusunda istihbarata konu olayla ilgili politik tercihlerini çoktan şekillendirmiş olabilirler. Gelen istihbarat analizinde bu tercihlerini güçlendirecek veriler ararlar, farklı bir yöne sevk eden bilgiyi de reddederler.

Hal böyleyken şu soru akla geliyor: siyaset kurumuyla istihbarat kurumu arasındaki sağlıklı mesafe ne olmalıdır? M. Herman (2003) istihbaratın hükümet sisteminin bir parçası olduğunu, hizmet sunduğu siyasal iktidara karşı bir empati ve güven ilişkisi içinde olması gerektiğini savunur. Herman'a göre istihbarat kurumu mutlak bir tarafsızlık içinde kendisini hükümetin politika ve yerleşik yargılarından ayıramaz. Bu kapsamda siyasal iktidarın ve hükümet görevlilerinin istihbarat analizlerindeki varsayım ve delilleri daha derinlemesine analiz edilmesi talepleri olağandır. İster kendi yargılarını güçlendirmek için isterse yeni bir bakış açısı yakalamak için olsun, bu bir anlamda görevlerinin bir parçasıdır. Ancak tehlikenin başladığı yer, hükümetlerin kendi politikalarına gerekçe üretmek amacıyla istihbarat kurumuna baskı yapma olasılığıdır. Bu tutum yaygındır ve Irak'ın işgalinden önce "kitle imha silahları var" propagandası buna iyi bir örnektir. 2002 yılının ortalarından itibaren ABD, Birleşik Krallık ve Avusturalya hükümet yetkilileri sistematik bir şekilde ve yaygın olarak ellerindeki istihbarata göre Irak devletinin nükleer silah geliştirdiği ve acil olarak müdahale gerektiği propagandası yaptılar. Yıllar sonra bu ülkelerde kendi parlamentolarına sunulan soruşturma raporları (Silberman-Robb Komisyonu ABD, Lord Butler Soruşturması Birleşik

Krallık, Flood Soruşturması Avustralya), bu istihbarat raporlarının baskıyla hazırlandığını ortaya koydu.

## **Sonuç**

Sonuç olarak istihbaratın doğal sınırları, başarısızlığın muhtemel olduğu gerçeğini çarpıcı bir şekilde önümüze serer. Karşı karşıya kalınan risk ve tehditlere dair mükemmel öngörünün imkânsız olmasından kaynaklanabileceği gibi siyasal iktidarların kendi ideolojik tercihleri nedeniyle istihbaratı görmezden gelmesi nedeniyle de olabilir. Bu durum geçmiş tecrübe ve koşulların karar vericiler üzerinde yarattığı etki nedeniyle ortaya çıkabileceği gibi, zayıflıklarının ortaya çıkması ihtimalinden endişe etmeleri nedeniyle de olabilir. Bu endişe genellikle engelleyemedikleri sürpriz bir terör saldırısı sonrası yükselir.

Bugünün istihbarat kurumları, makyajları saymazsak soğuk savaş ürünü yapılarıdır. Tarihsel olarak üretim ilişkilerinin değişmesine paralel olarak ortaya çıkan yeni risk ve tehditler karşısında yeni bürokrasiler yaratmadan önce, daha derin bir analiz yapmak bir zorunluluk haline gelmiştir.

Gelişen yeni risk ve tehditlere cevap olarak devletlerin gündemlerini ve güncel politikalarını yeniden tanımladıklarına tanıklık edilmektedir. Bu da sıklıkla uyuşturucu, pandemi, ekonomi, organize suç, sosyal adaletsizlik gibi konuların dış kaynaklı askeri gündeme eklenmesi olarak kendini göstermektedir. Değişen dinamikleri kabullenmek elbette kendiliğinden yeni bir anlayış geliştirilmesine neden olmamaktadır. Değişen güvenlik ortamına uyum gayretlerinin küçük bir kısmı ancak kavramsal konularla ilgilidir. Eğer bir devletin güvenliğe ilişkin çerçevesi belirlenmiş bir telakkisi ya da anlayışı yoksa neyin tehdit olup olmadığına karar verebilmesi mümkün olmamaktadır. Çağa uygun bir güvenlik konseptinin olmaması risk ve tehditler karşısında, ön alma yerine reaksiyonel tavır geliştirilmesine, bir anlamda zorunlu olarak hep kriz yönetimi mantığıyla hareket edilmesi sonucunu doğurmaktadır.

Soğuk savaşın devletlerin egemen politik sınırlarıyla belirlenen topraklarını (teritorya) esas alan keskin iç ve dış ayırımına dayanan güvenlik ortamı, yerini 'iç' ve 'dış'ın birbirinin ayrılmaz bir biçimde içine geçtiği yeni güvenlik ortamına bırakmıştır. Bu durum dahi tek başına yeni bir güvenlik anlayışı ve yeni kurumları zorunlu kılmaktadır.

Güvenlik anlayışını savunma kalıplarından kurtararak yeni bir teorik zemine oturtmak zorundayız. Yönetici özetlerindeki uyuşturucu ya da göç rotalarını gösteren renkli oklar artık anlamlarını yitirmiştir çünkü güvenlik artık doğrusal değildir.

O halde, sorunun gerçek kaynağının soğuk savaş ürünü ve bugünün ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalan güvenlik mimarisi ve geleneksel güvenlik anlayışı olduğu gerçeği bir seçenek değil, yeni güvenlik ortamının dayattığı bir zorunluluktur. Güvenliğe ve istihbarata dair baskın varsayımların da aynı geleneksel anlayışın ürünü olduğu görülmektedir. Bu varsayım ve tezler hala soğuk savaş tecrübeleri doğrultusunda şekillendirilmektedir. Acı tecrübelerle yaşanan olaylar, esnek olmanın önemini, kavramsal yenilenmenin sürekli yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Güvenlik mimarisini oluşturan bütün kurumların ve özelde istihbarat kurumlarının nihai varlık sebepleri güvenliktir. Güvenlik ise sürpriz bir askeri saldırının ya da terör saldırısının önlenmesinin ötesine geçmiştir.

Başka bir makalenin konusu olmak üzere; bugünün karmaşık ve belirsiz güvenlik ortamı güvenlik mimarisinin nasıl organize edileceğine dair çok daha derin bir değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Başarı için ulusal güvenliğe ve sınır güvenliğine dair çok daha entegre ve stratejik bir yaklaşıma, daha derin bir değerlendirmeye acil olarak ihtiyaç vardır.

Bugün artık saldırının önlenmesiyle, fiziksel korunmayla, saldırı sonrası iyileştirme (rehabilitasyon) tedbirleriyle yetinilemez. Bütün bunların ötesine geçerek Türkiye güvenlik ortamını şekillendirmeyi düşünmek zorundadır. Başka bir ifadeyle, ulusal güvenlik, çağın getirdiği risk ve tehditlerle mücadeleye el verecek şekilde genişlemeli ve derinleşmelidir. Bu yaklaşım bütün sistemi yeniden yapılandırmak üzere kullanışlı bir bağlam yaratacak ve bütün sistemin dönüşümüne öncülük edecektir.

### **Kaynaklar**

Betts, R.K. Analysis, war and decision: Why intelligence failures are inevitable? World Politics, 31, 1 (1978), s. 61-89.

Davis, J. Tensions in analyst-policymaker relations: opinions, facts and evidence, Sherman Kent Centre for intelligence Analysis Occasional Papers, 2, 2(2003).

Economist, Can spies be made better, 19 Mart 2005.

Gormly, D.M. The limits of intelligence: Iraq's Lessons, *Survival*, 46, 3 (2004), s. 7-28.

Herman, M., "Theath assesments and legitimation o policy?", *Intelligence and National Security*, Vol. 18, No. 3 (2003) s. 174-78.

Keegan, J. *Intelligence in War: Knowledge of the enemy from Napolyon to Al-Qaeda* London, Hutchinson, 2003.

Keegly, C, and Withkopf , E., *American Foreign Policy*, 5th edn, newyork, St Martin's Press, 1996.

Kent, S., *Strategic Inteligence for American World Policy*, Princeton University Press, 1966.

Knightley, P. *The Second Oldest Prefession: The Spy as Patriot, Bureaucrat, Fantasist and Whore*, London, Andre Deutsch, 1986.

MIT 2023, <https://www.mit.gov.tr/t-cark.html>

Petersen, M. 'The challenge fort he political analyst', *Studies in Intelligence*, Vol. 47, No. 1 (2003).

Stack, K.P. *Competetive Inteligence, Inteligence and National Security*, 13, 4 (1998) s. 194-202.

Warner, M. "Wanted: a definition of intelligence", *Studies in Inteligence*, vol.46 (2002), s. 3.

Younge, G., and Dodd, V., *CIA blunder on Al-Jazeera "terror messages"*, *Guardian*, 29 Haziran 2005.

9/11 Comission, <https://govinfo.library.unt.edu/911/report/911Report.pdf>

The Atlantik (2023),

<https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2023/10/israel-yom-kippur-war-lessons-hamas/675627/>